

Η μονιμότητα των δημόσιων υπαλλήλων ως σιωπηρό όριο της συνταγματικής αναθεώρησης

Θωμάς Ψήμματος

Διδάκτορα Φιλοσοφίας του Δικαίου Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη μελέτη αποσκοπεί στο να αναδειχθεί η αρχή της μονιμότητας των δημόσιων υπαλλήλων ως θεσμική εγγύηση του κράτους δικαίου, άρα και ως –σιωπηρό– ουσιαστικό όριο της συνταγματικής αναθεώρησης.

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται το συνταγματικό πλαίσιο κατοχύρωσης της αρχής της μονιμότητας, τόσο με την αρχική διατύπωση στο άρθρο 102 του Συντάγματος (στο εξής: Συντ.) του 1911, όσο και με τη σύγχρονη εκδοχή του άρθρου 103 παρ. 4 Συντ. Επίσης, καταγράφεται η νομολογιακή πρόσληψη της μονιμότητας σε ενδεικτικές δικαιοδοτικές κρίσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας (στο εξής: ΣτΕ) σε βάθος πολλών δεκαετιών.

Στο δεύτερο μέρος εκτίθενται οι διατάξεις του Ν. 3528/2007 («Υπαλληλικός Κώδικας»), οι οποίες εξειδικεύουν σε επίπεδο τυπικού νόμου τις συνταγματικές εγγυήσεις της μονιμότητας, καθιερώνοντας, παράλληλα, περιοριστικά απαριθμούμενους λόγους λύσης της έννομης σχέσης δημοσίου δικαίου μεταξύ του Κράτους και του δημόσιου υπαλλήλου.

Στο τρίτο μέρος, η αρχή της μονιμότητας, ως οργανωτική δικλείδα ασφαλείας της νομιμότητας της διοικητικής δράσης, συνέχεται άρρηκτα τόσο με τη θεμελιώδη αρχή του κράτους δικαίου (άρθρο 25 παρ. 1 Συντ.) όσο και με τη σχετική διάκριση μεταξύ Κυβέρνησης και Διοίκησης ως εσωτερική διαίρεση της εκτελεστικής λειτουργίας (άρθρο 26 παρ. 2 Συντ.).

Στο τέταρτο και τελευταίο μέρος εν είδει επιμέτρου, η δομική αμφισβήτηση της αρχής της μονιμότητας των δημόσιων υπαλλήλων στην προτεινόμενη αναθεώρηση της συνταγματικής διάταξης από την κοινοβουλευτική-κυβερνητική πλειοψηφία εκλαμβάνεται κριτικά ως επιμέρους έκφραση της προϊούσας τάσης για ιδιωτικοποίηση της δημόσιας υπηρεσίας.

I. Η συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της μονιμότητας των δημόσιων υπαλλήλων

Η αρχή της μονιμότητας των δημόσιων υπαλλήλων κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1911, και συγκεκριμένα στο άρθρο 102 αυτού, σύμφωνα με το οποίο: *«Τα προσόντα των διοικητικών εν γένει υπαλλήλων ορίζονται διά νόμον. Μετά την έναρξιν της λειτουργίας του Συμβουλίου της Επικρατείας οι υπάλληλοι ούτοι από του οριστικού αυτών διορισμού εισί μόνιμοι, εφ' όσον υφίστανται αι σχετικά υπηρεσίαι' πλην δε των περιπτώσεων της παύσεως δυνάμει δικαστικής αποφάσεως, ούτε μετατίθενται άνευ συμφώνου γνωμοδοτήσεως ούτε απολύονται ή υποβιβάζονται άνευ ειδικής αποφάσεως κατά νόμον οργανωμένου και εκ μονίμων υπαλλήλων κατά*

τα δύο τρίτα τουλάχιστον αποτελούμενου συμβουλίου. Κατά της αποφάσεως ταύτης επιτρέπεται προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, κατά τα εν τω νόμω ειδικώτερον οριζόμενα. Των προσόντων και της μονιμότητος επιτρέπεται να εξαιρεθώσι διά νόμου οι πρέσβεις και διπλωματικοί πράκτορες, οι γενικοί πρόξενοι, οι γενικοί γραμματείς των Υπουργείων, οι ιδιαίτεροι γραμματείς των Υπουργών, οι νομάρχαι, ο βασιλικός επίτροπος παρά τη Ιερά Συνόδω, και ο γενικός διευθυντής των Ταχυδρομείων και Τηλεγράφων».

Δικαιολογητικός λόγος για τη θεσμική κατοχύρωση της αρχής της μονιμότητας στο ιεραρχικά ανώτερο κανονιστικό επίπεδο ήταν (και παραμένει) η αποφυγή της κομματικοποίησης της δημόσιας διοίκησης. Η αποτροπή της κομματικής μεροληψίας αφορά τόσο στην επιλογή και την υπηρεσιακή εξέλιξη των δημόσιων λειτουργών όσο και στη λειτουργία του διοικητικού μηχανισμού του Κράτους αυτή καθεαυτήν ως διακριτή όψη της εκτελεστικής εξουσίας.

Η κάτωθι επιχειρηματολογία του Ελευθέριου Βενιζέλου ενώπιον της Β' Αναθεωρητικής Βουλής είναι αποκαλυπτική για τη θεσμοθέτηση της μονιμότητας ως «... αυτονόητου μέτρου εκσυγχρονισμού στη στελέχωση της ελληνικής δημόσιας διοίκησης».¹

«Εάν πρόκειται να καταστήσωμεν τη μονιμότητα εις τους υπαλλήλους, κάμνομεν τούτο όχι χάριν αυτών προσωπικώς, αλλά διότι θέλομεν να λειτουργήσει ευρύθμως η διοικητική υπηρεσία. Εάν οι υπάλληλοι δεν είναι μόνιμοι, εάν φοβούνται άνωθεν αυτήν την επέμβασιν των κομμάτων ή άλλων εν γένει συμφερόντων, τα οποία δύναται να θέσουν εν κινδύνω αυτόν τον άρτον της οικογένειάς των, δεν θα είναι εις το ύψος των ... η μονιμότητας των υπαλλήλων όχι μόνον θα ασφαλίση την αφατρίαστον Διοίκησιν, ... αλλά διά της θεσπίσεως της διατάξεως ταύτης θα συντελέσωμεν εις την αύξησιν των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας ... διότι όταν παρά τη λεγεώνα των υπαλλήλων των εν ενεργεία παύσωσι να υφίστανται πλείονες λεγεώνες εν διαθεσιμότητι και εν ενεργεία, όταν γνωρίζωσι, ότι αι θέσεις κατέχονται υπό των νυν υπαλλήλων και μόνο διά του θανάτου ή παραιτήσεως δύναται να κενωθή μία θέσις, η οποία θα καταλαμβάνεται όπως ορίζει ο νόμος, τότε και μόνον μεγάλη πληθύς ανθρώπων, οι οποίοι προσεπάθουν να ζήσουν εκ της ανόδου εις τα πράγματα του τοιούτου ή τοιούτου κόμματος, θέλει αφοσιωθή εξ ανάγκης εις την ανεύρεσιν άλλου βιοποριστικού έργου».

Στο ισχύον Σύνταγμα του 1975, η κατοχύρωση της μονιμότητας των δημόσιων υπαλλήλων είναι εξίσου επεξηγηματική και εγγυητική σε σχέση με τη γενέθλια διάταξη. Σύμφωνα με το άρθρο 103 παρ. 4, το οποίο παραμένει απρόσβλητο και στις τέσσερις ολοκληρωμένες αναθεωρητικές πρωτοβουλίες που ακολούθησαν της θέσπισής του (1986, 2001, 2008, 2019): «Οι δημόσιοι υπάλληλοι που κατέχουν οργανικές θέσεις είναι μόνιμοι εφόσον αυτές οι θέσεις υπάρχουν. Αυτοί εξελίσσονται μισθολογικά σύμφωνα με τους όρους του νόμου και, εκτός από τις περιπτώσεις που αποχωρούν λόγω ορίου ηλικίας ή παύονται με δικαστική απόφαση, δεν μπορούν να μετατεθούν χωρίς γνωμοδότηση ούτε να υποβιβαστούν ή να παυθούν χωρίς απόφαση υπηρεσιακού συμβουλίου, που αποτελείται τουλάχιστον κατά τα δύο τρίτα από μόνιμους δημόσιους υπαλλήλους».

Η αρχή της μονιμότητας δεν συνιστά μια μεμονωμένη διάταξη, αλλά ένα πλέγμα εγγυήσεων του θετού δικαίου (σε επίπεδο Συντάγματος και τυπικού νόμου), προκειμένου να αποκλειστούν οι

¹ Παπατόλιας Απ., «Μονιμότητα, αξιοκρατία, αξιολόγηση: Το τρίπτυχο της λειτουργικής ικανότητας του κράτους», constitutionalism.gr, 02.06.2025, και Παπατόλιας Απ., Η αξιοκρατία ως αρχή και ως δικαίωμα, Παπαζήση, Αθήνα, 2019, σελ. 114.

αυθαίρετες μεταβολές της υπηρεσιακής κατάστασης των τακτικών δημόσιων υπαλλήλων του Κράτους και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου.²

Η –ασυνήθιστα λεπτομερής στο συνταγματικό κείμενο- εγγύηση της υπηρεσιακής κατάστασης των δημόσιων λειτουργών-διοικητικών οργάνων καταδεικνύει την εύλογη καχυποψία του συντακτικού (και, μετέπειτα, του αναθεωρητικού) νομοθέτη απέναντι στις πολιτικές αποφάσεις της εκάστοτε κοινοβουλευτικής-κυβερνητικής πλειοψηφίας.³ Αποτελεί, εξάλλου, κοινότοπη παρατήρηση ότι οι εξουσιάζοντες διαχρονικά αντιμετωπίζουν τη δημόσια διοίκηση ως προνομιακό πεδίο καλλιέργειας πελατειακών σχέσεων και εξυπηρέτησης ιδιοτελών συμφερόντων.

Πάντως, η συνταγματική καθιέρωση της μονιμότητας των δημόσιων υπαλλήλων δεν αποτελεί «προνόμιο» υπέρ των προσώπων που συνδέονται με το Κράτος με έννομη σχέση δημόσιου δικαίου, ή, εξ αντιδιαστολής, ρύθμιση που φέρνει σε δυσμενέστερη θέση τους εργαζόμενους με σχέση εξαρτημένης εργασίας ιδιωτικού δικαίου. Απεναντίας, πρόκειται για θεσμική εγγύηση προς διασφάλιση της ομαλής, αδιατάρακτης, εύρυθμης και αποτελεσματικής λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών, της εξυπηρέτησης του δημόσιου συμφέροντος εν γένει.⁴

Εξάλλου, μόνο μέσα από ένα θεσμοθετημένο σύστημα μόνιμης υπηρεσιακής σταδιοδρομίας, και πρόσληψης υπαλλήλων στο Δημόσιο με προκαθορισμένα και αντικειμενικά κριτήρια υπό την ελεγκτική αρμοδιότητα Ανεξάρτητης Αρχής, του Ανώτατου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (άρθρο 103 παρ. 7 Συντ.), διασφαλίζεται η αμερόληπτη και απρόσκοπτη εκτέλεση των καθηκόντων των δημόσιων λειτουργών, με αποκλειστικό κατευθυντήριο γνώμονα της διοικητικής δράσης την –δικαιοκρατικά θεμελιώδη- αρχή της νομιμότητας.⁵

Η αποκομματικοποίηση ή, έστω, η άμβλυνση των διάχυτων εστιών κομματικοποίησης της δημόσιας διοίκησης ως *ratio* για την αδιαμφισβήτητη συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της μονιμότητας, αναφέρεται ρητά στο σκεπτικό δικαιοδοτικών κρίσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας από τη θεσμοθέτησή του μέχρι σήμερα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πρώτη δικαιοδοτική κρίση στην ιστορία του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ 1/1929) είχε ως αντικείμενο τη θεσμική θωράκιση της αρχής της μονιμότητας και, ειδικότερα, την άτεγκτη –διαδικαστική και ουσιαστική- εγγύηση της λειτουργίας των Υπηρεσιακών Συμβουλίων.⁶

Η άρρηκτη σύνδεση του δημόσιου υπαλλήλου με την οργανική θέση αυτού επιβεβαιώθηκε ήδη από τα πρώτα βήματα του ΣτΕ, καθώς στην υπ' αριθμ. 1194/1934 κρίθηκε ότι η απόλυση μόνιμου

² Παναγοπούλου Μ.-Ε., *Η συνταγματική κατοχύρωση της μονιμότητας των Δημοσίων Υπαλλήλων και η νομολογιακή επεξεργασία του θεσμού*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1986, σελ. 15.

³ Βλ. ενδεικτικά, Παπακωνσταντίνου Απ., «Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία (άρθρο 103 Συντ.)», syntagmawatch.gr, Φεβρουάριος 2023.

⁴ Βλ. σχετικά, Παναγοπούλου, *Η συνταγματική κατοχύρωση της μονιμότητας...*, ό.π., σελ. 33.

⁵ Βλ. Συμεωνίδης Ι., «Συνταγματική Αναθεώρηση και Αρχή Μονιμότητας των Δημοσίων Υπαλλήλων», constitutionalism.gr, 19.01.2026· Τσιρώνας Αθ., «Η άρση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων (μια συνταγματική αναθεώρηση που ξεκίνησε ήδη στην πράξη)», στο: Β. Τζέμου-Μ.-Η. Πραβίτα (επιμ.), *Συνταγματική Αναθεώρηση*, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2015, σελ. 85-102, ιδίως σελ. 102.

⁶ Με την απόφαση 1/1929, το -τότε νεοσυσταθέν- ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο της χώρας, με εισηγητική έκθεση του τότε Αντιπροέδρου του Σώματος Μ. Αγαθονίκου, έκρινε ως «μη κατά τον νόμο οργανωμένο το δυνάμει του άρθρου 5 του Ν. 3754 συσταθέν αστυνομικό συμβούλιο».

δημόσιου υπαλλήλου προ της κατάργησης της οργανικής του θέσης ή ενόψει της κατάργησης της οργανικής του θέσης αντίκειται ευθέως στο Σύνταγμα.⁷

Η αρχή της μονιμότητας παρέμεινε νομολογιακά αλώβητη ακόμα και κατά τη μετεμφυλιακή περίοδο, όταν ασκούταν σαφώς εντονότερη πίεση εκ μέρους των κυβερνητικών αξιωματούχων της «καχεκτικής δημοκρατίας»⁸ για την εξασφάλιση της πολιτικής «νομιμοφροσύνης» των δημόσιων λειτουργών.

Όπως καταγράφηκε στις αποφάσεις ΣτΕ 1244-1252/1965, *«ηθελήθη διά της διατάξεως αυτής (ενν. του άρθρου 101 του Συντ. 1952) να τεθή φραγμός εις την πρότερον συνήθη των δημοσίων υπαλλήλων δοκιμασίαν εις εκάστην μεταβολήν του εν τη κυβερνήσει πολιτικού κόμματος ... επεδιώχθη δε προφανώς διά της καθιερώσεως της μονιμότητος η απαλλαγή των δημοσίων υπαλλήλων από της απειλής της αυθαιρέτου απολύσεως, επί τω τέλει να καταστώσιν οι διοικητικάί υπηρεσίαι ανεξάρτητοι από πολιτικών επιρροών και διά να δυνηθώσιν οι δημόσιοι υπάλληλοι να αφομοιωθούν απερίσπαστοι εις την εκτέλεσιν των καθηκόντων των»*.

Στο ίδιο μήκος κύματος, στο σκεπτικό της υπ' αριθμ. 2325/1966 απόφασης του ανώτατου ακυρωτικού δικαστηρίου της χώρας τονίζεται ότι *«από τας διατάξεις αυτάς του Συντάγματος (ενν. του άρθρου 101 του Συντ. 1952), αι οποίαι, όπως προκύπτει εκ της ιστορικής παρ' ημίν εξελίξεως, απέβλεψαν εις την δημιουργίαν υπαλληλικού σώματος, δρώντος ανεξαρτήτως κυβερνητικών αλλαγών και εν ασφαλεία κατά τας επιταγάς του νόμου και συνεπώς απηλλαγμένου κομματικών επιρροών και επεμβάσεων»*.

Σε νομολογιακό επίπεδο, η συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της μονιμότητας διατηρήθηκε και εντός του «μνημονιακού» πλαισίου έκτακτης δημοσιονομικής ανάγκης, όταν συρρικνώθηκαν δραστικά πλείστοι φορείς της δημόσιας διοίκησης, ιδίως με την οξεία υποστελέχωση που επέφεραν οι πολλαπλάσιες αποχωρήσεις σε σχέση με τις προσλήψεις μόνιμου δημοσιοϋπαλληλικού προσωπικού.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η υπ' αριθμ. 3354/2013 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, όπου κρίθηκαν κατά πλειοψηφία αντισυνταγματικές οι διατάξεις του άρθρου 33 του Ν. 4024/2011 περί αυτοδίκαιης απόλυσης και προσυνταξιοδοτικής διαθεσιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων.

Συγκεκριμένα, κατά την πλειοψηφούσα κρίση των δικαστών επιβεβαιώθηκαν θεσμικά τα εξής:

Οι διατάξεις του άρθρου 33 του Ν. 4024/2011,⁹ οι οποίες αποτέλεσαν έρεισμα των ρυθμίσεων της προσβαλλόμενης κοινής υπουργικής απόφασης και αφορούν στην αυτοδίκαιη απόλυση δημοσίων υπαλλήλων αμέσως ή αφού τεθούν σε προσυνταξιοδοτική διαθεσιμότητα είχε ως συνέπεια την

⁷ Τα βασικά σημεία της υπ' αριθμ. 1194/1934 απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας παρατίθενται σε: Παναγοπούλου, *Η συνταγματική κατοχύρωση της μονιμότητας...*, ό.π., σελ. 84.

⁸ Σχετικά με την έννοια της «καχεκτικής δημοκρατίας», υπό το πρίσμα της πολιτικής-εκλογικής ιστορίας της μετεμφυλιακής περιόδου του ελληνικού κράτους, βλ. το κλασικό έργο του Ηλία Νικολακόπουλου, *Η καχεκτική δημοκρατία*, Πατάκη, Αθήνα, 2009.

⁹ Ν. 4024/2011 (Φ.Ε.Κ. Α' 226/27-10-2011, «Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, ενιαίο μισθολόγιο - βαθμολόγιο, εργασιακή εφεδρεία και άλλες διατάξεις εφαρμογής του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012-2015»).

κατάργηση των οργανικών θέσεων τις οποίες κατείχαν οι εν λόγω υπάλληλοι και την αντίστοιχη απομείωση του αριθμού των οργανικών θέσεων που προβλέπονται στους οικείους οργανισμούς. Ως εκ τούτου, αντίκειται στο άρθρο 103 Συντ., καθώς και στην επίσης συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας (άρθρο 4 παρ. 1 Συντ.) για τους κάτωθι αναφερόμενους λόγους:

Α. Ο ανακαθορισμός των λειτουργιών του Κράτους και η διοικητική αναδιοργάνωσή του δύνανται μεν να αποτελέσουν αντικείμενο ρύθμισης εκ μέρους του κοινού νομοθέτη και της κανονιστικής δράσας διοίκησης, ωστόσο οι εν λόγω παρεμβάσεις πρέπει να ευρίσκονται σε συμβατότητα με τις συνταγματικές αρχές που διέπουν τη διοικητική οργάνωση του Κράτους. Οι αρχές αυτές έγκεινται, αφενός, στη διασφάλιση της ορθολογικής, αποτελεσματικής και συνεχούς λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης, ήτοι την αδιάλειπτη παροχή δημόσιων υπηρεσιών στους διοικουμένους που να εναρμονίζονται με το κοινωνικό κράτος δικαίου (άρθρο 25 παρ. 1 Συντ.), και αφετέρου, στην τήρηση των –διαδικαστικών και ουσιαστικών– εγγυήσεων που αφορούν στο υπηρεσιακό καθεστώς των δημόσιων υπαλλήλων (άρθρο 103 Συντ.).¹⁰

Β. Ο νομοθέτης έχει μεν την ευχέρεια να θέτει όρους υποχρεωτικής απομάκρυνσης υπαλλήλων από την ενεργό υπηρεσία με βάση κριτήρια συνδεδεμένα με τις οργανωτικές και λειτουργικές ανάγκες της Διοίκησης, αλλά η απομάκρυνση δημόσιου υπαλλήλου από την υπηρεσία δέον να τελεί υπό την εγγύηση της προηγούμενης κρίσης του –προβλεπόμενου στο άρθρο 103 παρ. 4 Συντ.- υπηρεσιακού συμβουλίου. Κατά μείζονα λόγο, είναι συνταγματικά ανεπίτρεπτη η δυσμενής μεταβολή στο υπηρεσιακό καθεστώς των δημόσιων υπαλλήλων, όπως η αυτοδίκαιη απόλυση και η θέση σε προσυνταξιοδοτική διαθεσιμότητα, όταν δεν βασίζεται καν σε προηγούμενο ανακαθορισμό των λειτουργιών του Κράτους και σε διοικητική αναδιοργάνωση κατ' εκτίμηση των υπηρεσιακών αναγκών, αλλά τίθεται μόνο χάριν εξυπηρέτησης σκοπών δημοσιονομικού συμφέροντος.¹¹

Γ. Εν προκειμένω, το άρθρο 33 του Ν. 4024/2011 εισάγει μια καινοφανή, μη ανταποκρινόμενη στις εγγυήσεις του άρθρου 103 Συντ., διαδικασία απομάκρυνσης μόνιμων δημόσιων υπαλλήλων με βάση τυχαία και συμπτωματικά κριτήρια, τα οποία ουδόλως συνδέονται με σκοπούς ορθολογικής οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης,¹² όπως η ηλικία του υπαλλήλου και ο χρόνος της διανυθείσας υπηρεσίας, κατ' απόκλιση των γενικώς και παγίως ισχυουσών διατάξεων.¹³

Δ. Πάνω απ' όλα, στη σχολιαζόμενη δικαιοδοτική κρίση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας επιβεβαιώνονται ως αδιαπραγμάτευτοι όλοι ανεξαιρέτως οι βασικοί ερμηνευτικοί κανόνες που απορρέουν από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της μονιμότητας των

¹⁰ ΣτΕ Ολ. 3354/2013, σκ. 6.

¹¹ ΣτΕ Ολ. 3354/2013, σκ. 11.

¹² Όπως επισημαίνει ο Ι. Μαθιουδάκης, «Η συνταγματική κατοχύρωση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων απαγορεύει ακριβώς την καθιέρωση ασήμαντων ή τυχαίων λόγων λύσης της υπαλληλικής σχέσης από τον νομοθέτη» (Μαθιουδάκης Ι., «Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων στην προοπτική της συνταγματικής αναθεώρησης», ΕφημΔΔ 3/2013, σελ. 303-317, ιδίως σελ. 309).

¹³ ΣτΕ Ολ. 3354/2013, σκ. 11. Όπως παρατηρεί ο Ι. Συμεωνίδης (Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων στην εποχή των Μνημονίων, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 200-202), «το ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο, χωρίς να θέτει σε αμφισβήτηση την πολιτική επιλογή της ελάφρυνσης των δημόσιων υπηρεσιών από πλεονάζον προσωπικό, κρίνει ότι η κατάργηση οργανικών θέσεων «δεν μπορεί να λειτουργήσει κατά πλήρη αντιστροφή της ακολουθίας που προδιαγράφει το Σύνταγμα, που θέλει η απόλυση να αποτελεί έννομη συνέπεια της κατάργησης της θέσης, ενδεχομένως μετά από αξιολόγηση των προσόντων ή/και της απόδοσης του υπαλλήλου και όχι η κατάργηση της θέσης έννομη συνέπεια της απόλυσης».

δημόσιων υπαλλήλων. Πρώτον, ο κοινός νομοθέτης, όταν προβαίνει κατ' ελεύθερη εκτίμηση σε κατάργηση οργανικών θέσεων, οφείλει να κινείται εντός των ορίων που χαράσσει η θεμελιώδης αρχή της ισότητας (άρθρο 4 παρ. 1 Συντ.), ήτοι η ίση μεταχείριση των δημοσίων υπαλλήλων στη βάση γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων.¹⁴ Δεύτερον, εκτός των δύο περιοριστικά απαριθμούμενων περιπτώσεων λύσης της υπηρεσιακής σχέσης με το Δημόσιο (οριστική παύση ως συνέπεια δικαστικής απόφασης και αποχώρηση λόγω συμπλήρωσης ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης), είναι αναγκαία η τήρηση της διαδικαστικής εγγύησης της προηγούμενης κρίσης υπηρεσιακού συμβουλίου, αποτελούμενου κατά τουλάχιστον τα 2/3 από μόνιμους δημόσιους υπαλλήλους. Βάσει των ανωτέρω, δεν είναι συνταγματικώς επιτρεπτή η -υποχρεωτική και χωρίς προηγούμενη ουσιαστική κρίση υπηρεσιακού συμβουλίου- αποχώρηση του δημόσιου υπαλλήλου με μόνη την συμπλήρωση ορισμένου χρόνου πραγματικής υπηρεσίας, έστω και αρκούντως μακρού, όπως είναι η τριακονταπενταετής υπηρεσία, ει μη μόνον εφόσον συνδέεται και προς ορισμένο όριο ηλικίας από τη συμπλήρωση του οποίου είναι δυνατή η αποχώρηση αυτή με την πλήρωση των κατά νόμο προϋποθέσεων της συνταξιοδότησης.¹⁵

II. Η αρχή της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων στον Υπαλληλικό Κώδικα

Ο Ν. 3528/2007,¹⁶ γνωστός ως Υπαλληλικός Κώδικας, μεταξύ άλλων εξαντλητικών ρυθμίσεων για την υπηρεσιακή κατάσταση των δημοσίων υπαλλήλων, εξειδικεύει σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας τη συνταγματική εγγύηση της αρχής της μονιμότητας ορίζοντας, μάλιστα, κατά περιοριστική απαρίθμηση και τους νόμιμους λόγους λύσης της υπηρεσιακής έννομης σχέσης δημοσίου δικαίου.

Στις διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα εμπίπτει το σύνολο των πολιτικών διοικητικών υπαλλήλων του Κράτους και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, ενώ η κανονιστική του εμβέλεια επεκτείνεται και σε υπαλλήλους του κράτους, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή υπαλλήλους Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης που διέπονται από ειδικό νομοθετικό καθεστώς για όσα ζητήματα δεν ρυθμίζονται από τις εν λόγω ειδικές διατάξεις (άρθρο 2).

Ήδη από το πρώτο άρθρο παρουσιάζονται οι θεμελιώδεις αρχές που διέπουν την πρόσληψη και την υπηρεσιακή κατάσταση των πολιτικών διοικητικών υπαλλήλων, ήτοι οι αρχές της ισότητας, της αξιοκρατίας, της κοινωνικής αλληλεγγύης και της μέγιστης δυνατής αποδοτικότητας κατά την εργασία τους.

Το άρθρο 39 του Ν. 3528/2007 κατοχυρώνει ρητά την αρχή της μονιμότητας, συνδέοντάς την με την προϋπόθεση ύπαρξης της σχετικής οργανικής θέσης, την οποία κατέχουν οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι υπάλληλοι των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (παρ. 1). Η προϋπόθεση ύπαρξης νομοθετικά καθορισμένης οργανικής θέσης διαφοροποιεί ουσιαστικά τη μονιμότητα των δημοσίων λειτουργών από την ισοβιότητα των δικαστικών λειτουργών, οι οποίοι εξοπλίζονται με επιπρόσθετες θεσμικές εγγυήσεις για τη διασφάλιση της προσωπικής και λειτουργικής τους ανεξαρτησίας σύμφωνα με τα άρθρα 26 παρ. 3 και 87 επ. του Συντάγματος.¹⁷ Μάλιστα, την

¹⁴ Βλ. επίσης, ενδεικτικά, ΣτΕ 3226/2011, 2597/2011, 2747/2010, 4237/2005.

¹⁵ Βλ. επίσης, ΣτΕ Ολ. 2144-2150/1984.

¹⁶ Ν. 3528/2007 (ΦΕΚ Α' 26/09.02.2007, «Κώδικας Κατάστασης Δημοσίων, Πολιτικών, Διοικητικών Υπαλλήλων & Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.»).

¹⁷ Όπως έχει εύλογα υποστηριχθεί (βλ., ενδεικτικά, Παναγοπούλου, *Η συνταγματική κατοχύρωση της μονιμότητας...*, ό.π., σελ. 15-16), «η μονιμότης ασφαλίζει το κρατικό όργανο έναντι αυθαίρετης από την εκτελεστική εξουσία απολύσεως, εφ' όσον υπάρχει η θέση που κατέχει το όργανο (απλή μονιμότης) ή η Υπηρεσία στην οποία υπηρετεί (ηυξημένη

ιδιότητα του μόνιμου δημόσιου υπαλλήλου διατηρούν ακόμα και οι ανώτατοι διοικητικοί υπάλληλοι που κατέχουν θέσεις εκτός της υπαλληλικής ιεραρχίας, όπως οι υπάλληλοι της Προεδρίας της Δημοκρατίας και των γραφείων του Πρωθυπουργού, των Υπουργών και Υφυπουργών (άρθρο 103 παρ. 5 Συντ.), εφόσον όταν κατέλαβαν τις εν λόγω θέσεις ήταν εν ενεργεία μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι (άρθρο 39 παρ. 3).

Το προστατευτικό νομοθετικό πλαίσιο επεκτείνεται και στους δημόσιους υπαλλήλους και υπαλλήλους νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, οι οποίοι διανύουν τα δύο έτη της δοκιμαστικής υπηρεσίας τους πριν τον οριστικό διορισμό τους στις οργανικές θέσεις. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 40 παρ. 1 του Υπαλληλικού Κώδικα, κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής υπηρεσίας δύνανται να απολυθούν μόνο για υπηρεσιακούς λόγους και κατόπιν σχετικής απόφασης του υπηρεσιακού συμβουλίου.

Η συμπλήρωση της διετούς δοκιμαστικής υπηρεσίας επιφέρει ως αυτοδίκαιη έννομη συνέπεια τη μονιμοποίηση των δημόσιων υπαλλήλων με σχετική διαπιστωτική πράξη, με εξαίρεση μόνο τους υπαλλήλους στους οποίους έχει επιβληθεί πειθαρχική ποινή ή για τους οποίους υφίσταται πειθαρχική εκκρεμότητα ή υπάρχει δυσμενής έκθεση Αξιολόγησης των ουσιαστικών προσόντων. Και στις εξαιρετικές αυτές περιπτώσεις υφίσταται, πάντως, η διαδικαστική εγγύηση της οικείας απόφασης υπηρεσιακού συμβουλίου σχετικά με τη μονιμοποίησή τους εντός δύο μηνών από τη συμπλήρωση της δοκιμαστικής υπηρεσίας (άρθρο 40 παρ. 3).

Η υποχρέωση διατήρησης της δημοσιοϋπαλληλικής σχέσης σε φορείς της κεντρικής κυβέρνησης και στα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου εφόσον διατηρούνται εν ισχύ οι οργανικές θέσεις, ουδόλως συνεπάγεται, πάντως, ότι δεν υφίστανται νόμιμοι λόγοι για τη λύση της σχέσης εργασίας με τους μόνιμους δημόσιους υπαλλήλους, ακόμα και με τη μορφή απόλυσης.

Έτσι, το άρθρο 95 του Υπαλληλικού Κώδικα προβλέπει την υποχρεωτική παραπομπή μη προακτέου υπαλλήλου (σε δύο διαδοχικούς πίνακες μη προακτέων στον ίδιο βαθμό) στο υπηρεσιακό συμβούλιο, το οποίο με αιτιολογημένη απόφασή του, και μετά από προηγούμενη κλήση αυτού για να παράσχει εγγράφως ή προφορικά τις αναγκαίες διευκρινίσεις, μπορεί να τον απολύσει ή να τον υποβιβάσει κατά έναν βαθμό. Κατά της απόφασης αυτής επιτρέπεται να υποβληθεί ένσταση στο Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο.

Επιπρόσθετα, στο άρθρο 152 Υπαλληλικού Κώδικα πέραν της προαναφερθείσας ακαταλληλότητας του μη προακτέου υπαλλήλου σύμφωνα με το προαναφερόμενο άρθρο 95, θεσπίζονται άλλοι τέσσερις, περιοριστικά απαριθμούμενοι, λόγοι απόλυσης: α) η επιβολή της πειθαρχικής ποινής της οριστικής παύσης, β) η σωματική ή πνευματική ανικανότητα, γ) η κατάργηση της οργανικής θέσης και δ) η συμπλήρωση ορίου ηλικίας και τριακονταπενταετίας.¹⁸

Προς διασφάλιση της αρχής της μονιμότητας υφίστανται, σε επίπεδο συνταγματικής και κοινής νομοθεσίας, διαδικαστικές -άρα και ουσιαστικές- εγγυήσεις υπέρ του δημόσιου λειτουργού που

μονιμότης). Δεν το ασφαλίζει, όμως, και έναντι καταργήσεως αυτών από την νομοθετική εξουσία ... Κατά τούτο, μάλιστα, διαφέρει η εγγύηση της μονιμότητος από την άλλη, σπουδαιότερη και μείζονα εγγύηση της ισοβιότητος, της οποίας απολαύουν οι δικαστικοί λειτουργοί».

¹⁸ Σχετικά με τους αντικειμενικούς και υποκειμενικούς λόγους απομάκρυνσης των δημόσιων υπαλλήλων από την υπηρεσία ως ήδη υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο λύσης της υπαλληλικής σχέσης, βλ. Παυλόπουλος Αν., «Συνταγματική αναθεώρηση και μονιμότητα: μπορεί η αξιολόγηση να οδηγήσει σε απόλυση», syntagmawatch.gr, 12.02.2026.

επαπειλείται με την πειθαρχική κύρωση της οριστικής παύσης, ήτοι με την απομάκρυνση από την οργανική θέση στην οποία υπηρετεί. Οι τρεις θεμελιωδέστερες τέτοιες εγγυήσεις είναι οι εξής: Πρώτον, η υποχρέωση συμμετοχής τουλάχιστον κατά τα 2/3 μόνιμων δημόσιων υπαλλήλων στη σύνθεση των υπηρεσιακών συμβουλίων που αποφαινόμενοι για την παύση ή τον υποβιβασμό των μόνιμων δημόσιων υπαλλήλων (άρθρο 103 παρ. 4 εδάφ. β' Συντ.). Δεύτερον, το δικαίωμα προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά των αποφάσεων του Δευτεροβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου που επιβάλλουν τις πειθαρχικές ποινές του υποβιβασμού ή της οριστικής παύσης (άρθρο 103 παρ. 4 εδάφ. γ' Συντ., άρθρο 142 Υπαλληλικού Κώδικα). Και, τρίτον, η –βάσει του άρθρου 40 παρ. 4 Υπαλληλικού Κώδικα- δυνατότητα άσκησης προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας εκ μέρους του δόκιμου υπαλλήλου κατά της απόφασης του υπηρεσιακού συμβουλίου με την οποία απολύεται (παρ. 1), καθώς και κατά της απόφασης περί μη μονιμοποίησής του (παρ. 3).

Πάντως, με τον Ν. 3613/2007¹⁹ επήλθε μερική κάμψη της αποκλειστικής πειθαρχικής αρμοδιότητας του Υπηρεσιακού Συμβουλίου²⁰. Συγκεκριμένα, με το άρθρο 3 παρ. 5 αυτού προβλέφθηκε ότι ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης δύναται να ασκήσει προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά οποιασδήποτε απόφασης Πειθαρχικού Συμβουλίου που δεν επέβαλε την ποινή της οριστικής παύσης ή του υποβιβασμού.²¹

Από την επισκόπηση των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει ότι ο σταθερός δεσμός του υπαλλήλου με την οργανική θέση που κατέχει είναι το εννοιολογικό χαρακτηριστικό της αρχής της μονιμότητας²². Η μόνιμη δημοσιονομική ιδιότητα, εξάλλου, δεν αποτελεί ελληνική ιδιομορφία, αλλά αποτελεί ουσιώδες γνώρισμα της γραφειοκρατίας βεμπεριανού τύπου, στην οποία ένα σταθερό και μόνιμο σώμα δημόσιων υπαλλήλων είναι *sine qua non* προϋπόθεση για την ορθολογική λειτουργία της δημόσιας διοίκησης.

Στον βεμπεριανό ιδεότυπο της γραφειοκρατίας, η πρόσληψη, η υπηρεσιακή εξέλιξη και σταδιοδρομία των αξιωματούχων της Διοίκησης συναρτώνται με τα προσόντα και τις ικανότητές τους.²³ Έτσι, η αρχή της αξιοκρατίας και η αρχή της μονιμότητας όχι μόνο δεν ευρίσκονται σε ανταγωνιστική σχέση, αλλά λειτουργούν παραπληρωματικά για την εύρυθμη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης. Από τη μια πλευρά, η αρχή της αξιοκρατικής στελέχωσης των δημόσιων υπηρεσιών αποτελεί όρο του ενεργού της αρχής της μονιμότητας. Και, από την άλλη, η

¹⁹ Ν. 3613/2007 (Φ.Ε.Κ. Α' 263/23-11-2007, «Ρυθμίσεις θεμάτων Ανεξάρτητων Αρχών, Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, Σώματος Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών»).

²⁰ Βλ. αναλυτικότερα στο τρίτο μέρος της μελέτης, μια κριτική επισκόπηση σε επίμαχες διατάξεις του Ν. 5225/2025 σχετικά με την αναμόρφωση του πειθαρχικού δικαίου των δημόσιων υπαλλήλων, με ρητή αναφορά στη μεταρρύθμιση του τρόπου συγκρότησης των Υπηρεσιακών Συμβουλίων.

²¹ Στις αποφάσεις 82/2011, 3433/2011 και 329/2012 του Συμβουλίου της Επικρατείας, η εν λόγω διάταξη κρίθηκε κατά πλειοψηφία ότι δεν αντίκειται στο άρθρο 103 Συντ., μολονότι υπήρξε στο σκεπτικό των ανωτέρω δικαιοδοτικών κρίσεων αξιοσημείωτη μειοψηφία που υποστήριξε την αντίθεση προς τη συνταγματική εγγύηση της μονιμότητας των δημόσιων υπαλλήλων.

²² Αργυρόπουλος Γ., «Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων υπό τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις», *constitutionalism.gr*, 13.02.2014.

²³ Παπατόλιας, *Η αξιοκρατία ως αρχή και ως δικαίωμα*, ό.π., σελ. 124-125.

υπηρεσιακή εξέλιξη βάσει της προσωπικής αξίας καθενός/καθεμιάς προϋποθέτει τη θεσμική εγγύηση της σταθερής και μόνιμης απασχόλησης με ειδική έννομη σχέση δημόσιου δικαίου.²⁴

III. Η αρχή της μονιμότητας ως θεσμική εγγύηση του κράτους δικαίου και της διοικητικής όψης της εκτελεστικής λειτουργίας

Η συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της μονιμότητας, όπως έχει ήδη αναφερθεί, συνιστά μια έννομη ρύθμιση που αποσκοπεί στην αποτροπή των πελατειακών σχέσεων και της κομματικής μεροληψίας κατά την οργάνωση και λειτουργία της δημόσιας διοίκησης. Εκτός της εν λόγω συνεπειοκρατικής δικαιολόγησης, η μονιμότητα των δημόσιων υπαλλήλων αποτελεί εγγυητική παράμετρο του κράτους δικαίου, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 25 παρ. 1 Συντ. ως θεμελιακή οργανωτική βάση του –συνταγματικά οργανωμένου– φιλελεύθερου, δημοκρατικού και κοινωνικού κράτους.²⁵ Η διαφύλαξη του δικαιοκρατικού χαρακτήρα του δημοκρατικού πολιτεύματος αποτελεί ουσιαστικό όριο της αναθεώρησης, ακόμα κι αν δεν καταγράφεται στο άρθρο 110 παρ. 1 Συντ.²⁶ Πέραν της ρητής πρόβλεψης του άρθρου 25 παρ. 1 εδ. α' Συντ., η αρχή του κράτους δικαίου συνάγεται, κατά συστηματική και τελολογική ερμηνεία, και από ένα ευρύτερο πλέγμα διατάξεων του συνταγματικού κειμένου. Μεταξύ άλλων, η αρχή του κράτους δικαίου αποτελεί –κανονιστικά δεσμευτική– κατευθυντήρια αρχή δράσης του κοινού νομοθέτη κατά τη ρύθμιση του συνόλου των ζητημάτων που άπτονται της οργάνωσης και λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης.²⁷

Η αρχή της νομιμότητας της διοικητικής δράσης αποτελεί, εξάλλου, μία από τις βασικότερες πτυχές της δικαιοκρατικής αρχής, καθώς μέσα από τη διασφάλιση της εύρυθμης και αμερόληπτης λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών επιδιώκεται η εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος βάσει γενικών κι αφηρημένων κανόνων δικαίου. Τούτο ουδόλως συνεπάγεται την εμπέδωση ενός προνομιακού καθεστώτος και την άντληση αθέμιτων ωφελημάτων υπέρ των δημόσιων υπαλλήλων σε σχέση με τους επισφαλώς εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα.²⁸

Μπορούμε, λοιπόν, ευχερώς να συνάγουμε ότι η αρχή της μονιμότητας ως μείζονα εγγύηση του κράτους δικαίου αναβαθμίζεται κανονιστικά σε σιωπηρό όριο της αναθεωρητικής πρωτοβουλίας,²⁹ καθώς, όπως προαναφέρθηκε, η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου (άρθρο 25 παρ. 1 Συντ.) ευρίσκεται στον «σκληρό πυρήνα» των μη αναθεωρητέων διατάξεων του

²⁴ Στο ίδιο, ό.π., σελ. 148. Χωρίς αξιοκρατικούς μηχανισμούς για την αποτίμηση του διοικητικού έργου, τόσο κατά την πρόσληψη όσο και κατά την υπηρεσιακή εξέλιξη του υπαλλήλου, η μονιμότητα, κατά τη διατύπωση του Ι. Συμεωνίδη, «φαντάζει έννοια απογυμνωμένη από το ουσιαστικό της περιεχόμενο» (*Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων...*, ό.π., σελ. 23-24).

²⁵ Κοντιάδης Ξ. / Φωτιάδου Αλ., «Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία (άρθρο 25)», *syntagmawatch.gr*, Απρίλιος 2023, σελ. 15. Για μια αναλυτική επισκόπηση του κράτους δικαίου ως θεμελίου της συνταγματικής τάξης, βλ. Μανιτάκης Αντ., *Κράτος Δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας I*, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1994, σελ. 291 επ.

²⁶ Βλ. έτσι, Βενιζέλος Ευ., *Τα όρια της αναθεώρησης του Συντάγματος 1975*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1984, σελ. 84-85.

²⁷ Στο ίδιο, σελ. 16. Από νομολογιακή σκοπιά, βλ. ενδεικτικά ΣτΕ Ολ. 1738/2017.

²⁸ Βλ. Μπουζιάς Αστ., «*Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων ως θεσμική εγγύηση του Κράτους Δικαίου*», *syntagmawatch.gr*, 28.05.2025.

²⁹ «Τα σιωπηρά όρια αποκαλούνται έτσι, διότι δεν δηλώνονται πουθενά ρητά, αλλά προκύπτουν λογικά από την όλη οικονομία και το πνεύμα του άρθρου που αφορά την αναθεώρηση. Είναι, εξάλλου, στενά δεμένα με τη μορφή του πολιτεύματος και συνάπτονται με την ταυτότητα και τα θεμελιώδη δομικά στοιχεία της συνταγματικής τάξης, στην οποία αναφέρονται» (Μανιτάκης, *Κράτος Δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας I*, ό.π., σελ. 308).

Συντάγματος, ως συστατικό στοιχείο της «βάσης» του πολιτεύματος.³⁰ Κατά συνέπεια, κάθε πρόταση αναθεώρησης στην κατεύθυνση της άρσης (ή, έστω, του περιοριστικού επανακαθορισμού) της μονιμότητας των δημόσιων υπαλλήλων είναι όχι μόνο προβληματική από πολιτική σκοπιά αλλά και ανεπίτρεπτη από συνταγματική άποψη.

Επιπρόσθετα, η αρχή της μονιμότητας των δημόσιων υπαλλήλων αναδεικνύει τη διακριτή όψη της διοικητικής έναντι της κυβερνητικής πτυχής της εκτελεστικής εξουσίας. Από τη –ρητά μη υποκείμενη σε αναθεώρηση– αρχή της διάκρισης των λειτουργιών (άρθρο 26 Συντ.), σε συστηματική ερμηνεία με τα άρθρα 101 επ. Συντ. που αφορούν στη διοικητική οργάνωση του Κράτους, συνάγεται ότι η διοίκηση, διά των μόνιμων δημόσιων υπαλλήλων, είναι επιφορτισμένη με την άνευ σκοπιμότητας εφαρμογή των απρόσωπων, γενικών και αφηρημένων τυπικών νόμων σε ατομικές και συγκεκριμένες βιοτικές περιστάσεις, οι οποίες εμπίπτουν δεσμευτικά στο ρυθμιστικό βεληνεκές του τυπικού νόμου.³¹

Ο ιδιαίτερος ρόλος των δημόσιων υπαλλήλων στην άσκηση του διοικητικού σκέλους της εκτελεστικής λειτουργίας επιβεβαιώνεται πανηγυρικά στο άρθρο 103 παρ. 1 Συντ., σύμφωνα με το οποίο οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι εκτελεστές της θέλησης του Κράτους, υπηρέτες του Λαού και θεσμικά υποχρεωμένοι να ανταποκρίνονται στο λειτούργημά τους με πίστη στο Σύνταγμα και αφοσίωση στην Πατρίδα. Οι μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι, ως το έμψυχο δυναμικό στη διοικητική οργάνωση του κράτους δικαίου, εγγυώνται την αρχή της συνέχειας του κράτους, ανεξαρτήτως των κυβερνητικών μεταβολών,³² διατηρώντας τη «... λεπτή ισορροπία μεταξύ αφενός του πολιτικού και αφετέρου του διοικητικού, άλλως του υπηρεσιακού παράγοντος στη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού».³³ Η συνεχής άσκηση διοικητικών καθηκόντων από δημόσιους υπαλλήλους επιτελεί αποτρεπτικό ρόλο στην ενδεχόμενη παντοδυναμία της εκάστοτε κοινοβουλευτικής-κυβερνητικής πλειοψηφίας.³⁴ Προκειμένου, λοιπόν, να ανταποκριθούν στη δημόσια, υπερκομματική αποστολή τους, οι δημόσιοι υπάλληλοι εξοπλίζονται με τη θεσμική εγγύηση της μονιμότητας (άρθρο 103 παρ. 4 Συντ.), η οποία ενισχύεται έτι περαιτέρω με την υποχρέωση για κομματική ουδετερότητα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους (άρθρο 29 παρ. 3 Συντ.).³⁵

³⁰ Σχετικά με την αρχή της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων ως αναπόσπαστο στοιχείο της θεμελιώδους αρχής του κράτους δικαίου, άρα ως ουσιαστικού ορίου της συνταγματικής αναθεώρησης, βλ. Ανθόπουλος Χ., «Μονιμότητα δημοσίων υπαλλήλων και συνταγματική αναθεώρηση», constitutionalism.gr, 04.06.2025.

³¹ Σχετικά με τη διάκριση μεταξύ του πολιτικού (κυβερνητικού) και του διοικητικού σκέλους της εκτελεστικής λειτουργίας, βλ. Παπανικολάου Κ., «Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία (Άρθρο 26)», syntagmawatch.gr, Νοέμβριος 2023, σελ. 44 «Αυτό το πολιτικό σκέλος της εκτελεστικής λειτουργίας καλείται κυβέρνηση και, κατά κανόνα, χαρακτηρίζεται από ευχέρεια όχι μόνον ως προς το περιεχόμενο των λαμβανομένων εντός των ορίων του νόμου αποφάσεων (ως προς το πώς της εκτέλεσης του νόμου) αλλά και ως προς την πρωτοβουλία για τη λήψη τους (ως προς το εάν της εκτέλεσης του νόμου) ... Το έτερον σκέλος της εκτελεστικής λειτουργίας είναι η διοίκηση, η οποία συνίσταται στην εφαρμογή του νόμου άνευ περιθωρίων εκτιμήσεως σκοπιμότητας, δηλαδή άνευ (πολιτικής) επιλογής. Η διοίκηση δηλαδή καθορίζεται απολύτως από τον νόμο. Η διοίκηση προϋποθέτει τον νόμο όχι μόνον ως πλαίσιο και όριο, αλλά ως αναγκαίο έρεισμα άσκησης της κρατικής εξουσίας σε ατομικές και συγκεκριμένες περιπτώσεις κατά τρόπον εκ του νόμου δεσμευτικό».

³² Μαθιουδάκης, «Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων στην προοπτική της συνταγματικής αναθεώρησης», ό.π., σελ. 314.

³³ Σακελλαροπούλου Αικ., «Μονιμότητα και ουδετερότητα των δημοσίων υπαλλήλων», στο: Φ. Κατσίγιαννη / Ν. Μαρούλη / Β. Μπουκουβάλα / Μ. Ειρηνάκη (επιμ.), Τιμητικός Τόμος για τα 50 χρόνια των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2015, σελ. 405-418, ιδίως σελ. 406· Παναγοπούλου, «Η συνταγματική κατοχύρωση της μονιμότητας»..., ό.π., σελ. 38.

³⁴ Παναγοπούλου, ό.π., σελ. 36.

³⁵ Σχετικά με την πολιτική ουδετερότητα ως θεμελιώδη εγγύηση-υποχρέωση των δημοσίων υπαλλήλων, βλ. Τάχος Αν., Θεμελιώδεις υποχρεώσεις των δημοσίων υπαλλήλων: υπακοή, νομιμοφροσύνη, πολιτική ουδετερότητα, Σάκκουλα,

Η συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της μονιμότητας, ως δικαιοκρατική εγγύηση στη διοικητική οργάνωση του κράτους, δεν κωλύει τη θεσμοθέτηση συστήματος αξιολόγησης των δημόσιων υπαλλήλων, δηλαδή την έμπρακτη εφαρμογή της αρχής της αξιοκρατίας κατά τη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας.³⁶

Τούτο, όμως, ουδόλως σημαίνει ότι η αξιολόγηση δύναται να φτάνει έως την άρση του προστατευτικού πλαισίου που άπτεται των υπηρεσιακών μεταβολών, όπως άλλωστε εγγυάται η διάκριση στο άρθρο 103 Συντ. μεταξύ των μόνιμων δημοσίων υπαλλήλων που κατέχουν οργανικές θέσεις (άρθρο 103 παρ. 4) και των απασχολούμενων στο Δημόσιο με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου για την κάλυψη πρόσκαιρων, απρόβλεπτων ή επειγουσών αναγκών (άρθρο 103 παρ. 8). Εξάλλου, σε μια δημόσια διοίκηση στελεχωμένη από απασχολούμενους με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, ήτοι εργαζόμενους υποκείμενους σε ευέλικτη έννομη σχέση με το Δημόσιο, οι οποίοι -κατά παρέκκλιση των οικείων συνταγματικών διατάξεων- θα καλύπτουν πάγιες και διαρκείς ανάγκες, λόγω της προσωρινότητας του υπαλληλικού καθεστώτος δεν θα ήταν εξίσου αναγκαία η τήρηση αξιοκρατικών διαδικασιών πρόσληψης και σταδιοδρομίας.³⁷

Ενόψει των ανωτέρω, αξίζει να αναφερθούν τα εύλογα ζητήματα (αντι)συνταγματικότητας που εγείρονται σε διάσπαρτες διατάξεις του νέου πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων.³⁸

Με το άρθρο 10 του Ν. 5225/2025³⁹ τροποποιήθηκε το άρθρο 107 του Υπαλληλικού Κώδικα και προστέθηκε, μεταξύ άλλων, ως διακριτό πειθαρχικό παράπτωμα η άρνηση υπαλλήλου να λάβει μέρος, να διευκολύνει ή να προβεί στη διαδικασία αξιολόγησης είτε ως αξιολογητής είτε ως αξιολογούμενος (περ. κ'). Μάλιστα, για το εν λόγω πειθαρχικό παράπτωμα ορίζεται κατ' ελάχιστον ως πειθαρχική ποινή η επιβολή προστίμου ίσου με τις αποδοχές δύο μηνών (άρθρο 109 παρ. 4 β' Υπαλληλικού Κώδικα, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 12 του Ν. 5225/2025).

Σύμφωνα με το άρθρο 119 Α του Υπαλληλικού Κώδικα, όπως προστέθηκε με το άρθρο 20 του Ν. 5225/2025, οι πειθαρχικού χαρακτήρα αρμοδιότητες ανατίθενται αποκλειστικά στο Πειθαρχικό Συμβούλιο Ανθρώπινου Δυναμικού Δημοσίου Τομέα, το οποίο αποτελείται συνολικά από 60 μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (έναν Αντιπρόεδρο του Ν.Σ.Κ. ως Συντονιστή, δεκαπέντε Νομικούς Συμβούλους του Κράτους, εικοσιδύο Παρέδρους του Ν.Σ.Κ. και εικοσιδύο Δικαστικούς Πληρεξουσίους του Ν.Σ.Κ.).

Θεσσαλονίκη, 1981. Αναφορικά με τη συστηματική και τελολογική συνάφεια των άρθρων 103 και 29 παρ. 3 του Συντ., ήτοι της αρχής της μονιμότητας και της κομματικής ουδετερότητας των δημοσίων υπαλλήλων, βλ. Σακελλαροπούλου, «Μονιμότητα και ουδετερότητα των δημοσίων υπαλλήλων», ό.π., σελ. 406-407.

³⁶ Για την αρχή της αξιοκρατίας στις προσλήψεις και στη σταδιοδρομία των δημοσίων υπαλλήλων ως άρρηκτα συνδεδεμένη με τις προσπάθειες μεταρρύθμισης-εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης, βλ. Μαυρομούστακου Η., *Αξιολόγηση δημοσίων υπαλλήλων: Πρόσληψη και υπηρεσιακή εξέλιξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016.

³⁷ Βλ. έτσι Μαθιουδάκης, «Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων στην προοπτική της συνταγματικής αναθεώρησης», ό.π., σελ. 311.

³⁸ Σχετικά με το νέο πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων, βλ. Λάζαρη Ελ., *Νέο πειθαρχικό δίκαιο δημοσίων υπαλλήλων*, Βροτέα, Αθήνα, 2025. Για μια κριτική παρουσίαση κρίσιμων διατάξεων του νέου πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων, βλ. Λέτσου Μ., «Το νέο Πειθαρχικό Δίκαιο των Δημοσίων Υπαλλήλων – Μεταξύ διοικητικού εκσυγχρονισμού και πειθαρχικού λαϊκισμού», syntagmawatch.gr, 15.06.2026.

³⁹ Ν. 5225/2025 (Φ.Ε.Κ. Α' 152/02-09-2025, «Αναμόρφωση του πειθαρχικού δικαίου των υπαλλήλων του δημοσίου τομέα, σύσταση Ελληνικού Κέντρου Εμπειρογνώμοσύνης Διοικητικών Μεταρρυθμίσεων και λοιπές διατάξεις»).

Η συγκεκριμένη διάταξη εγείρει, αφενός, ζητήματα αμεροληψίας, καθώς συγχέονται οι ρόλοι του διαδίκου (νομικού παραστάτη του Δημοσίου βάσει του άρθρου 100 Α Συντ.) και του ελεγκτή-κριτή των υπό πειθαρχική διερεύνηση δημόσιων υπαλλήλων. Αφετέρου, ελλείπει παντελώς οποιοσδήποτε συνδετικός κρίκος μεταξύ του κρινόμενου δημόσιου υπαλλήλου και της Υπηρεσίας στην οποία υπηρετεί, όπως διασφαλιζόταν με την παρουσία στο 5μελές Συμβούλιο ενός διευθυντή δημόσιας υπηρεσίας και δύο εκλεγμένων εκπροσώπων των εργαζόμενων. Έτσι, αλλοιώνεται de facto η –άρρηκτα συνδεδεμένη με τη θεσμική εγγύηση της μονιμότητας- συνταγματική απαίτηση (άρθρο 103 παρ. 4 εδ. β' Συντ.) για στελέχωση του Υπηρεσιακού Συμβουλίου με μόνιμους δημόσιους υπαλλήλους.

IV. Επίμετρο: Ο «επανακαθορισμός» της μονιμότητας ως επιμέρους έκφανση της ιδιωτικοποίησης της δημόσιας υπηρεσίας

Η πρόταση της κοινοβουλευτικής-κυβερνητικής πλειοψηφίας για «επανακαθορισμό» της συνταγματικής κατοχύρωσης της μονιμότητας συνέχεται με την προϊούσα τάση για ιδιωτικοποίηση του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου και της δημόσιας υπηρεσίας εν γένει.⁴⁰ Η εν λόγω τάση απορρύθμισης του δημόσιου χαρακτήρα των διοικητικών φορέων εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους, όπως την εισδοχή στη δημόσια διοίκηση των ευέλικτων σχέσεων εξαρτημένης εργασίας που διέπουν το εργατικό δίκαιο στην οικονομία της αγοράς, την ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε ιδιώτες κ.λπ.⁴¹

Η άρση της μονιμότητας σε συνταγματικό επίπεδο, πέραν των προαναφερόμενων κρίσιμων ζητημάτων παραβίασης θεμελιωδών δημοκρατικών αρχών (νομιμότητα, αμεροληψία), αφήνει, επιπλέον, ευρύτατα περιθώρια διακριτικής ευχέρειας στον κοινό νομοθέτη και στην, κατ' εξουσιοδότηση αυτού, κανονιστικώς δρώσα διοίκηση. Εάν η εξειδίκευση των εγγενώς αόριστων νομικών εννοιών της «ακαταλληλότητας», της «ανεπάρκειας» κ.λπ. επαφεθεί στο κυριαρχικό, ήτοι ανέλεγκτο, πεδίο της κοινοβουλευτικής-κυβερνητικής πλειοψηφίας, είναι βέβαιο ότι η –συνδεδεμένη με την απώλεια της θέσης εργασίας- αξιολόγηση όχι μόνο δεν θα συμβάλει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των δημόσιων υπηρεσιών, αλλά θα οξύνει την ήδη διάχυτη καχυποψία περί πολιτικής χειραγώγησης της διοικητικής δράσης.⁴²

Στο κρισιακό κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον της νεοφιλελεύθερης μεταδημοκρατίας ελλοχεύει, σε διόλου αμελητέο βαθμό, ο κίνδυνος να αξιοποιηθεί η «επανακαθορισμένη» αρχή της μονιμότητας ως δούρειος ίππος για την ανάθεση αρμοδιοτήτων των δημόσιων υπηρεσιών σε ιδιώτες. Μια τέτοια εξέλιξη δεν συνιστά αβέβαιη πρόγνωση, αλλά αποτελεί ήδη υφιστάμενη

⁴⁰ Μαθιουδάκης, «Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων στην προοπτική της συνταγματικής αναθεώρησης», ό.π., σελ. 303-317, ιδίως σελ. 304· Τσιρώνας, «Η άρση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων...», ό.π., σελ. 98 επ. Σχετικά με τους θεσμικούς φραγμούς στην ιδιωτικοποίηση του Δημοσίου, βλ. Καϊδατζής Ακ., *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων*, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006.

⁴¹ Σχετικά με την απορρύθμιση (διά της εργασιακής ευελιξίας) των έννομων σχέσεων δημοσίου δικαίου στην εποχή των Μνημονίων, βλ. Κουκιάδης Ι., «Από τις ευέλικτες εργασιακές σχέσεις στις ευέλικτες δημοσιοϋπαλληλικές σχέσεις», *Επιθεώρηση Δικαίου Δημοσίων Λειτουργιών και Υπαλλήλων*, 2011, σελ. 420-431.

⁴² Έχει υποστηριχθεί, πάντως, ότι η συμπερίληψη του άρθρου 103 Συντ. στις προς αναθεώρηση διατάξεις του Συντάγματος θα μπορούσε να αποτελέσει εφελκυστικό συνδικαλιστικής διεκδίκησης για τροποποίηση του εν λόγω άρθρου προς την αντίθετη κατεύθυνση, ήτοι τη διασφάλιση εγγυήσεων ανεξαρτησίας από την πολιτική εξουσία για τους υπηρετούντες στο Δημόσιο, βλ. σχετικά, Βιδάλης Τ., «Αναθεώρηση και μονιμότητα στο δημόσιο: μπούμερανγκ;», syntagmawatch.gr, 10.02.2026.

θεσμική πραγματικότητα, αρχικά στη δημόσια υπηρεσία της κοινωνικής ασφάλισης και, πλέον, στο σύνολο της δημόσιας διοίκησης.

Με το άρθρο 255 του Ν. 4798/2021⁴³ θεσμοθετήθηκε η δυνατότητα σύμπραξης πιστοποιημένων επαγγελματιών (δικηγόρων, λογιστών-φοροτεχνικών) με τον e-ΕΦΚΑ, δηλαδή με το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που παρέχει υπηρεσίες κύριας και επικουρικής κοινωνικής ασφάλισης, ακόμα και στη σύνταξη σχεδίου απόφασης προσωρινής σύνταξης, καθώς και οριστικής κύριας και επικουρικής σύνταξης (παρ. 1 εδάφ. β' περ. δ), ορίζοντας, μάλιστα, ότι τα προαναφερόμενα «σχέδια και βεβαιώσεις που συντάσσουν και εκδίδουν οι πιστοποιημένοι επαγγελματίες παράγουν πλήρη απόδειξη ως προς τα στοιχεία που εμπεριέχονται σε αυτές» (εδάφ. δ'). Η παρ. 4 του ίδιου άρθρου περιορίζει την υποχρέωση διενέργειας τυχαίου δειγματοληπτικού ελέγχου από τους δημόσιους υπαλλήλους του e-ΕΦΚΑ στους πιστοποιημένους ιδιώτες που άσκησαν τις ανατεθειμένες σε αυτούς αρμοδιότητες σε ποσοστό (τουλάχιστον) 5% επί των πράξεων απονομής σύνταξης.⁴⁴

Με το άρθρο 3Α παρ. 1 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (Ν. 2690/1999), όπως προστέθηκε με το άρθρο 4 του Ν. 5293/2026,⁴⁵ αναγνωρίστηκε η δυνατότητα των δημόσιων υπηρεσιών να διαπιστώνουν τη συνδρομή των νόμιμων προϋποθέσεων για την έκδοση μιας διοικητικής πράξης με βάση βεβαιώσεις, εκθέσεις, σχέδια αποφάσεων ή άλλα έγγραφα που εκδίδουν επαγγελματίες για γεγονότα ή στοιχεία που είναι συναφή με την άσκηση του επαγγέλματός τους. Μάλιστα, στο ίδιο άρθρο προβλέπεται ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι που εκδίδουν διοικητικές πράξεις με βάση τις βεβαιώσεις, εκθέσεις, σχέδια αποφάσεων ή άλλα έγγραφα πιστοποιημένων επαγγελματιών δεν φέρουν ευθύνη για εγγραφές και ενδείξεις των πράξεων που οφείλονται σε σφάλματα των βεβαιώσεων, εκθέσεων, σχεδίων αποφάσεων ή άλλων εγγράφων.

Η υποκατάσταση των μόνιμων δημόσιων υπαλλήλων από πιστοποιημένους επαγγελματίες γίνεται ακόμα ευκρινέστερη από δύο ακόμα ρυθμίσεις του άρθρου 4 του Ν. 5293/2026. Πρώτον, ο υποχρεωτικός δειγματοληπτικός έλεγχος επί των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται βάσει βεβαιώσεων, εκθέσεων, σχεδίων αποφάσεων ή άλλων εγγράφων πιστοποιημένων επαγγελματιών περιορίζεται σε ποσοστό μόνο 5% (παρ. 2). Δεύτερον, η «αρμοδιότητα» των πιστοποιημένων επαγγελματιών ενεργοποιείται όχι μόνο με πρωτοβουλία του διοικητικού οργάνου, αλλά και κατόπιν ανάθεσης από διοικούμενους με υπεύθυνη δήλωση προς τον αρμόδιο φορέα (παρ. 3), με μοναδική ασφαλιστική δικλείδα την αναλογική εφαρμογή της αρχής της αμεροληψίας των διοικητικών οργάνων (άρθρο 7 Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας).

Το «ξήλωμα» του προστατευτικού πλαισίου της μονιμότητας θέτει υπό διακινδύνευση τη θεμελιώδη αρχή της συνέχειας κατά την οργάνωση και λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών. Η ρωγμή στην αρχή της συνέχειας, με την σειρά της, επιφέρει την ανατροπή του παραδοσιακού σχήματος «αρμοδιότητα-ευθύνη» που (δέον να) διέπει τη δράση της δημόσιας διοίκησης απέναντι

⁴³ Ν. 4798/2021 (Φ.Ε.Κ. Α' 68/24-04-2021, «Κώδικας δικαστικών υπαλλήλων και λοιπές επείγουσες διατάξεις»).

⁴⁴ Για μια κριτική επισκόπηση των διατάξεων του άρθρου 255 του Ν. 4798/2021 σχετικά με τη σύμπραξη του e-ΕΦΚΑ με πιστοποιημένους επαγγελματίες για την επιτάχυνση της απονομής των συνταξιοδοτικών παροχών, βλ. Ψήμιας Θ., «Ανάθεση της απονομής συνταξιοδοτικών παροχών σε πιστοποιημένους επαγγελματίες: Κανονιστικά και δικαιοπολιτικά ζητήματα», Δίκαιο της Κοινωνικής Ασφάλισης, τχ. 3/2021. Με την υπ' αριθμ. 750/2023 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, πάντως, κρίθηκε κατά πλειοψηφία σύμφωνη με το άρθρο 22 παρ. 5 Συντ. η σύμπραξη πιστοποιημένων επαγγελματιών με τον ΕΦΚΑ για την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής ασφάλισης.

⁴⁵ Ν. 5293/2026 (Φ.Ε.Κ. Α' 57/07-04-2026, «Παραμβάσεις για ένα κράτος φιλικό προς τον πολίτη»).

στα μέλη του κοινωνικού συνόλου, με αναπόδραστη συνέπεια την ολοένα και συχνότερη ανάληψη κρίσιμων δημόσιων λειτουργιών από φυσικά και νομικά πρόσωπα του ιδιωτικού τομέα.⁴⁶ Οι επίμαχες παρεμβάσεις του νομοθέτη και της κανονιστικώς δρώσας διοίκησης, είτε με το νέο πειθαρχικό δίκαιο των δημόσιων υπαλλήλων είτε με την ανάθεση δημόσιων υπηρεσιών σε πιστοποιημένους ιδιώτες, συνιστούν μια ξεκάθαρη μορφή αλλοίωσης του κανονιστικού νοήματος του άρθρου 103 Συντ., χωρίς να έχει λάβει χώρα διαδικασία αναθεώρησης του συνταγματικού κειμένου.⁴⁷

Τέλος, όπως έχει παρουσιαστεί μέχρι τώρα στο δημόσιο διάλογο από τον Πρωθυπουργό Κυριάκο Μητσοτάκη, η αναθεωρητική πρόταση επανακαθορισμού της συνταγματικής αρχής της μονιμότητας μπορεί να χαρακτηριστεί ως χαρακτηριστικό παράδειγμα «*συνταγματικού ή αναθεωρητικού λαϊκισμού*».⁴⁸ Την ίδια στιγμή που η Κυβέρνηση αυτοαναγορεύεται στον κατεξοχήν προστάτη της συνταγματικής δημοκρατίας από τις εστίες λαϊκισμού (μεταξύ των οποίων, η μονιμότητα έχει περίοπτη θέση στο «αντιλαϊκιστικό» κυβερνητικό discourse)⁴⁹, επικαλείται δημοσκοπικά την κοινωνική πλειοψηφία ως δήθεν ατράνταχτο επιχείρημα περί της ανάγκης να αναθεωρηθεί η διάταξη που κατοχυρώνει τη μονιμότητα των δημόσιων υπαλλήλων.⁵⁰ Οι δήθεν πραγματιστικοί λόγοι που επιτάσσουν ως «κοινή λογική» τον «επανακαθορισμό» της «αναχρονιστικής» αρχής της μονιμότητας στο όνομα της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας και της οικονομικότητας της δημόσιας διοίκησης,⁵¹ είναι πολύ πιθανό να φέρουν το αντίστροφο αποτέλεσμα⁵². Η διακινδύνευση της μονιμότητας των δημόσιων υπαλλήλων θα εντείνει τα φαινόμενα πελατειασμού και κομματοκρατίας κατά την παροχή δημόσιων υπηρεσιών, διαπλέκοντας τη διαφθορά των –ολοένα και πιο απαξιωμένων– δημόσιων φορέων εξουσίας και των –ολοένα και πιο αχαλίνωτων– ιδιωτικών φορέων κυριάρχησης.

⁴⁶ Πανλόπουλος Πρ., *Η δημόσια υπηρεσία: Μια ενδοσκόπηση του δημόσιου δικαίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017, σελ. 150-151.

⁴⁷ Βλ. έτσι Τσιρώνας, «*Η άρση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων...*», ό.π., σελ. 89.

⁴⁸ Αναφορικά με τον κίνδυνο μετεξέλιξης της εξαγγελόμενης αναθεωρητικής πρωτοβουλίας σε «*παγίδα συνταγματικού λαϊκισμού*», βλ. Βενιζέλος Ευ., «*Η παγίδα του αναθεωρητικού λαϊκισμού*», «*Η Καθημερινή*», 08.02.2026.

⁴⁹ Για μια αναλυτική κριτική στην ελιτίστικη απόπειρα αναθεώρησης του μεταπολιτευτικού –δημοκρατικού και κοινωνικού– κερτημένου, βλ. Καϊδατζής Ακ. / Κουρουνδής Χ., *Ποια αναθεώρηση; Για ένα Σύνταγμα υπέρ των πολλών, όχι στα μέτρα των «από πάνω»*, Πόλις, Αθήνα, 2026.

⁵⁰ Βλ. τη σχετική δημοσκοπική έρευνα της «Διανέοσις», Πιερρακάκης Κ., «*Ρίσκο, Μονιμότητα, Έλληνες: Μια Ιστορία με Διάρκεια και Ρίζες*», dianeosiis.org/2016/03/greek_society_risks/, Μάρτιος 2016.

⁵¹ Η αποτελεσματικότητα (Effectiveness), η αποδοτικότητα (Efficiency) και η οικονομικότητα (Economy) αποτελούν τα τρία «Ε» της Νέας Δημόσιας Διοίκησης (New Public Management), βάσει της οποίας η άσκηση δημόσιας εξουσίας (άρα και η παροχή δημόσιων υπηρεσιών) προσομοιάζει με την –βάσει ιδιωτικοοικονομικών κριτηρίων– διοίκηση μιας επιχείρησης. Σχετικά με τη νεοφιλελεύθερη διαμόρφωση των σύγχρονων κυβερνητικών δομών κατά το πρότυπο της βέλτιστης αποδοτικότητας των επιχειρήσεων, βλ. ενδεικτικά Pierre J. / Peters G., *Governance, Politics and the State*, St Martin's Press, New York, 2000.

⁵² «*Σύμφωνα με το επιχείρημα του αντίστροφου αποτελέσματος, κάθε εμπρόθετη δράση που έχει σκοπό να βελτιώσει κάποιο στοιχείο της πολιτικής, κοινωνικής ή οικονομικής τάξης απλώς επιδεινώνει την κατάσταση που επιχειρεί να θεραπεύσει*» (Hirschman Albert O., *Η αντιδραστική ρητορική*, μτφρ. Κ. Σπαθαράκη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2017, σελ. 21-22). Στο εν λόγω βιβλίο, πάντως, ο συγγραφέας αναλύει κριτικά τη θέση του αντίστροφου αποτελέσματος, μαζί με τη θέση της ματαιότητας και τη θέση της διακινδύνευσης, ως τους τρεις κοινούς τύπους κάθε αντιδραστικής σκέψης, είτε στη νεοφιλελεύθερη είτε στη νεοσυντηρητική εκδοχή της.